

cialna stratifikacija, nacionalna in konfesionalna pestrost. Z vsem tem dobi Murska Sobota osrednji položaj v Prekmurju.

Sklepno poglavje z naslovom *Naša družina kot očetovo podjetje*, ki je podkrepljeno s predhodnimi podpoglavji o ekonomski, socialni, profesionalni in religiozni strukturi Murske Sobote, poskuša prikazati urbane značilnosti življenja družin v Murski Soboti med letoma 1919 in 1941. Družina je bila v Murski Soboti istovetna s skupnim gospodinjstvom, pomembno pa je tudi zmanjšanje moči cerkve, ki zunajzakonskih skupnosti ni mogla preprečevati tako uspešno kot na vasi.

Funkcije družine so bile moralne, socializacijske in gospodarske, cilj vzgoje otrok pa je bil zlasti ta, da jim vcepijo pravičen odnos do dela in drugih vrednot ter podajo spoznanje o njihovem bodočem položaju v družbi. Razlike pri velikosti družine so se kazale zlasti glede na versko pri-

padnost; katoličani so večje družine kot drugi. Družino je avtor načelno opredelil kot patriarhalno in jo razdelil na štiri osnovne tipe, od katerih je tri predložil kot bolj ali manj urbane: to so odprta patriarhalna družina, podrejena skupnosti, zaprta meščanska patriarhalna družina in odprta patriarhalna meščanska družina.

Razprava z vseh strani dobro osvetljuje urbani način življenja v Murski Soboti kot proces in s pomočjo sistematičnega pregleda njene politične, demografske, socialne in gospodarske zgodovine ter zlasti zgodovine posameznikov, t. j. informatorjev pokaže, kako je prišlo do urbanega značaja tega mesta. Prav zato, ker namen raziskave ni neka posplošitev in s tem stereotip problema urbanizacije Murske Sobote, pač pa prikaz njenega razvoja, knjiga utemeljeno nosi naslov *Na robu zgodovine in spomina*.

Mojca Ramšak

DR. FRANC KOTNIK, 1882-1955.

Razstava Koroškega muzeja in Koroške osrednje knjižnice dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem.

Uredila Karla Oder.

Koroški muzej,

Ravne na Koroškem 1995, 99 str.

COBISS-ID 38285057

Obletnice so primerno netivo za spominjanje in tako smo dobili tudi ob 113-letnici rojstva in 40-letnici smrti slavista in etnologa dr. Franceta Kotnika publikacijo in razstavo o njem. O njegovem delu je doslej najtemeljiteje pisal Vilko Novak v *Raziskovalcih slovenskega življenja* in v Celovškem zvonu leta 1986 ter ob Kotnikovem sedemdesetem jubileju leta 1952 v Slovenskem etnografu. Sonja Rus Kogej je pripravila diplomsko nalogo o Francetu Kotniku leta 1990, Ivan Grafenauer pa je o njem pisal v Slovenskem biografskem leksikonu leta 1932. Posthumno je leta 1956 v Celju izšel še Kotnikov zbornik, v katerem je bilo objavljeno celotno gradivo, ki so ga zbrale terenske ekipe pod Kotnikovim vodstvom na Gornjegrajskem in Kozjanskem v začetku petdesetih let.

Zborniku, ki prinaša dva krajša in en daljši uvodnik (Alojz Krivograd, Majda Kotnik Vrečko in Karla Oder), pet člankov o življenju in delu Franceta Kotnika (Vilko Novak, Silva Šešel, Ivan Sedej, Vladimir Šlibar, Majda Kotnik Vrečko), Kotnikovo bibliografijo in na koncu še kataloški seznam razstavljenega gradiva, je v prvi vrsti botroval dr. Vilko Novak. Novak je Kotnika poznal kot profesorja in je pozneje postal njegov prijatelj, ter je, kakor sem že omenila, najskrbneje predihal tudi njegovo narodopisno gradivo.

Novakov prispevek razkriva tudi njun osebni stik in povezanost prek ljubečega odnosa do slovenskega jezika ter opisuje Kotnikovo življenje in znanstveno delo. Del tega besedila sta pravzaprav prirejeni razpravi o Kotniku, ki ju je No-

DR. FRANC KOTNIK
1882 - 1955

Razstava Koroškega muzeja Ravne na Koroškem in Koroške osrednje knjižnice dr. Franca Sušnika

vak objavil leta 1986 v *Raziskovalcih slovenskega življenja* in v Celovškem zvonu (4/1986, št. 12) in pa mnogo prej v Slovenskem etnografu, ob Kotnikovi sedemdesetletnici, kjer je v sedmih poglavjih ovrednotil njegovo delo.

Slavistka Silva Šešel piše o Kotniku skozi prizmo literarne zgodovine, ki mu izreka priznanje s tem, ko prevzema njegovo razlago bukovištva iz prispevka *Naši bukovníci, ljudski pesniki in pevci*, ki je bil objavljen v drugem delu

Narodopisja Slovencev leta 1952. Kotnik je namreč že pri Murku v Gradcu, kjer je od leta 1903 študiral slavistiko - slvansko jezikoslovje s slovstvom, pisal naloge o Drabosnjaku, leta 1908 pa je o njem napisal doktorsko razpravo.

Ivan Sedej postavlja Kotniku mesto prav ob Murku, vsaj kar zadeva začetke raziskovanja slovenskega kmečkega stavbarstva. Kotnika sta po Sedeju "fascinirala teoretično izhodišče in razvojna tipologija, ki ju je v svoji razpravi v Mehlingerjevem delu formuliral Matija Murko. Zato je ob nizanju Murkovih izsledkov diskretno dodal tudi svoja osebna opažanja o oblikah dimničnega stavbarstva, ki ga je najbolj poznal. Z velikim poznavanjem je določil tudi meje dimnične hiše na Slovenskem, tako kot Murko pa je povsem samoumevno izhajal iz širše srednjeevropske, za kanček 'po nemško' usmerjene etnološke problematike." Njegovi razpravi *O slovenski kmetijski hiši* (Dom in svet, Ljubljana 1906) in *Dimnica* (Slovenske starosvetnosti, Ljubljana 1943) nudita ob kritičnem branju dobrodošel material za preučevanje slovenskega kmečkega stavbarstva.

Vladimir Šlibar piše o raziskovanju terenskih ekip, ki so med leti 1950 in 1954 pregledale del Savinjske in Zadrebčke doline, okolico Jurkloštra, Podsrede in okolico Šmarja pri Jelšah. Ob tem so ekipe pod Kotnikovo taktirko zbirale gradivo in predmete za tedanji Mestni muzej Celje - sedanji Pokrajinski muzej. Petletno terensko delo s skupino ljubiteljev je za muzej predstavljalo prvi poizkus organiziranega pridobivanja gradiva, njegove obdelave in kljub težkim razmeram tudi njegovega sprotnega obnavljanja. Priprava za prvo terensko akcijo leta 1951 je bila zelo temeljita, saj so v program zapisali vse, kar je bilo potrebno organizirati pred odhodom na teren. Pridobili so tudi izpiske o vseh hišah, ki so sodile na teren, ki so ga nameravali obiskati in pridobili izpis domačih imen in domačij. Pomemben del priprave je bila tudi povezava z ljudmi (npr. učitelji), zbiranje pisnega gradiva itd.

Majda Kotnik Verčko v besedilu *Kotnikova soba s knjižnico* piše o njegovi knjižni in materialni zapuščini, ki jo hrani Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika. V tekstu je objavljen tudi seznam rokopisov in izrednih redkosti iz te zapuščine, ki ga je sestavil Vlado Novak.

Bibliografija, ki je nastala na podlagi bibliografij Vilka Novaka, Sonje Rus Kogej in Karle Oder, vsebuje Kotnikove znane in manj znane objave, razdeljena pa je na samostojne publikacije, članke, ocene in poročila ter ocene in poročila o Kotnikovih delih in spominih nanj.

Kataloški seznam razstavljenih predmetov predstavlja vez med zbornikom in razstavo o Francetu Kotniku v likovnem salonu na Ravnah na Koroškem, ki je bila na ogled v novembru in decembru 1995 in jo je postavila Karla Oder. Rokopisno gradivo za razstavo je bilo izposojeno iz Kotnikove zapuščine v Koroški osrednji knjižnici, predmeti pa iz Koroškega muzeja in Pokrajinskega muzeja Celje. Razstava je bila razdeljena na tri dele: prvi je predstavljal Kotnikovo vez z družino, drugi geografsko območje, na katerem je Kotnik raziskoval in delal, tretji pa je predstavil Kotnikovo narodopisno delo s področja materialne, socialne in duhovne kulture.

Poleg vsega, kar je našteto v zborniku o Kotniku, ne bo odveč, če - poleg že omenjenih poudarkov - povzamem nekatere njegove najpomembnejše zasluge za slovensko etnologijo. Kotnik je bil odličen poznavalec razvoja slovenskega narodopisja. V prvi knjigi Narodopisja Slovencev iz leta 1944 je objavil spis z naslovom *Pregled slovenskega narodopisja*, ki je prvi tak zgodovinski prikaz razvoja našega narodopisja nasploh. Kotnik je pregled zastavil od protestantizma naprej, odlikuje pa ga med drugim tudi koncizen seznam uporabljene literature in virov, ki ga je pri pisanju uporabljal. V Narodopisju Slovencev 2 iz leta 1952 pa je objavil še prispevka *Verske ljudske igre* in *Iz ljudske medicine*. V prvem je predstavil božične pastirske prizore in božične igre, pasijonske procesije in igre, igro o paradizu, duhovne igre v Rušah in Gorici in igro o izgubljenem sinu, v drugem pa je pojasnjeval terminologijo ljudske medicine in podal kratek pregled slovenskega ljudskega zdravilstva.

Za popularizacijo Kotnikovega dela pa je gotovo med najpomembnejšimi njegova knjiga *Slovenske starosvetnosti* iz leta 1943, ki je zbir njegovih že prej objavljenih strokovnih spisov, ki vsekakor pričajo o vsestranskosti njenega avtorja.

Opremo zbornika o Kotniku dopolnjujejo arhivske fotografije iz Koroške osrednje knjižnice, Koroškega muzeja, Pokrajinskega muzeja Celje in Marjana Merkača iz Kotelj ter barvne fotografije muzealij iz ravenskega muzeja Toma Jeseničnika.

Tako smo etnologi v jubilejnem letu 1995, ko smo pretresali vpliv Murka in Štreklja na razvoj slovenske etnologije in ugotavljali sodobna znanstvena prizadevanja, obeležili še Kotnikovo delo. Z razstavo na Ravnah na Koroškem in z zbornikom, ki je ob njej izšel. Ob tem je bil načrtovan še simpozij, pa ga žal ni bilo mogoče izpeljati. Morda pa bo še kdaj priložnost tudi za to.

Rajko Muršič

BOŽIDAR JEZERNIK, NON COGITO ERGO SUM. ARHEOLOGIJA NEKE ŠALE.

**Borec, Revija za zgodovino,
literaturo in antropologijo,
let. 46, št. 533-534
(Zbirka Ecce homo).**

**Ljubljana 1994, 202 str., il.
ISSN 0006-7725.46 ; 533-534**

Srhljiva "šala", otok, ki ne bi mogel imeti bolj zgovornega imena, in resničnost, ki prekaša vsako "zgodbo". To je "arheologija neke šale", povest o tisti točki naše novejšje zgodovine, ki je mlajši ne moremo poznati, starejši pa o njej še zmeraj niso pripravljene govoriti. Razen nekaterih izmed tistih, ki so bili tam.

Kako se lotiti takšne pripovedi o kraju "onkraj sveta"? Zgodbičarsko, analitično ali z moralnim podukom? Božidar Jezernik se je izognil izbiri tako, da je izbral vse tri načine.